

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

УДК 373.3-051:378.046 – 021.68] (043.3)

МИКОЛАЙЧУК АНЖЕЛА ВОЛОДИМИРІВНА

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Хмельницький – 2025

Дисертація є рукописом.
Роботу виконано у Хмельницькому національному університеті,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
АНДРОЩУК Ірина Василівна,
Хмельницький національний університет,
професор кафедри технологічної
та професійної освіти і декоративного
мистецтва

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПРИМА Раїса Миколаївна,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, завідувач кафедри теорії
і методики початкової освіти;

доктор педагогічних наук, професор
КУЧАЙ Тетяна Петрівна,
Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці ІІ,
професор кафедри педагогіки, психології,
початкової, дошкільної освіти та
управління закладами освіти

Захист відбудеться 13 березня 2025 року о 13.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.052.05 у Хмельницькому національному університеті, за адресою: зал засідань, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <https://www.khmnu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету, за адресою: вул. Кам'янецька, 110/1, м. Хмельницький, 29016.

Автореферат розіслано 12 лютого 2025 року.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Галина БЛЕЦЬКА

ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. На тлі євроінтеграційних змін сучасна система педагогічної освіти в Україні інтенсифікує реформаційні процеси, усвідомлюючи власний національний досвід, аналізуючи й упроваджуючи найкращі освітні практики та адаптуючи їх до потреб національної освіти.

Розвиток української освіти регламентований законодавчими й нормативними документами, що ухвалені в останнє десятиріччя: Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019), «Про повну загальну середню освіту» (2020); Указ Президента України № 195/2020 «Про національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі», «Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року» (2019), законопроект «Про освіту дорослих» (2023, реєстр. № 7039), галузева «Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти», постанова КМУ від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», Концепція «Нова українська школа» (2018), «Державний стандарт початкової освіти» (2018), професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020) (на час написання дослідження втратив чинність), професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», що затверджений наказом МОН від 29.08.2024 № 1225 й інші, які орієнтують на підготовку вчителя нового типу, що має достатній рівень загальної та фахової підготовки в постійно змінюваних соціокультурних умовах професійної діяльності, володіє лідерськими, партнерськими, соціальними, емоційно-етичними навичками, емоційним інтелектом як основою ефективної взаємодії. На важливості емоційного інтелекту акцентовано в міжнародних документах, зокрема в «Європейській рамці особистісної, соціальної та навчальної ключової компетентності» (LifeComp, 2020).

Ідеал учителя початкової школи – фахівець, який володіє сучасними методиками, уміє працювати в інтерактивному режимі (научає, навчає, веде, керує, спостерігає, організовує, підтримує, допомагає, радить, консультує), розуміє інноваційні тенденції освіти. Якісне впровадження концептуальних засад Нової української школи передбачає готовність учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, формування якої є необхідним складником інноваційного навчання в ході післядипломної педагогічної освіти.

Ключові аспекти освітніх змін, пов'язані з упровадженням нових освітніх стандартів, розробленням освітніх програм, мають бути увідповіднені з потребами суспільства, оновленням змісту. Пошук модерних методів і технологій навчання безпосередньо стосується післядипломної педагогічної освіти, яка має не лише реагувати на виклики сучасності, а й випереджати їх, залишаючись флагманом освітнього прогресу. Пріоритетне завдання – створення інноваційного освітнього середовища, яке базоване на активному впровадженні інтенсивних світових технологій навчання, де важливу роль відіграє педагогіка співпраці, що забезпечує ефективну взаємодію в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Сучасний інноваційний етап розвитку професійної підготовки вчителя початкової школи ґрунтований на багатих традиціях вітчизняної освіти, що

сформовані впродовж тривалої історії й витлумачені в науковому доробку провідних фахівців у галузі теорії та методики початкової освіти (Т. Байбара, Н. Бібік, О. Біда, Н. Бідюк, В. Бондар, Н. Кічук, Т. Кучай, О. Мельничайко, Р. Пріма, Г. Олійник, О. Савченко, Н. Скрипченко, Г. Тарасенко, Л. Хомич, О. Хорошковська та ін.).

Проблема формування здатності педагога до взаємодії простудійована в різних ракурсах (Ш. Амонашвілі, Л. Гуцуляк, О. Духнович, Дж. Епштейн, О. Кіліченко, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський та ін.). Представники гуманістичної школи (А. Комбс, Д. Маєрс, А. Маслоу, К. Роджерс, М. Розенберг, М. Фонтін, Дж. Холт та ін.) обстоюють ідею стосовно посилення уваги до людини, її інтелектуальної й емоційної сфер.

У вітчизняній педагогічній науці питання педагогічної взаємодії в освітньому середовищі закладів освіти різноаспектно опрацьовано в розвідках сучасних науковців (І. Андрощук, С. Золотухіна, О. Кіліченко, О. Лінник, О. Матвієнко та ін.), що пов'язані з розвитком концепції педагогічної взаємодії, педагогіки підтримки (О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін та ін.), педагогіки співробітницької взаємодії (Л. Байбородова). Нині психологи (І. Бех) наголошують на важливості партнерської взаємодії, базованої на повазі до особистості, доброзичливості, позитивному ставленні та довірі в стосунках, дотриманні принципу «діалог – взаємодія – взаємоповага», на реалізації ідей рівності сторін, добровільного прийняття зобов'язань та обов'язковості виконання домовленостей.

Аналіз наукових праць засвідчує, що проблема формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти не поставала предметом системного вивчення.

Необхідність дослідження порушеної проблеми аргументована *суперечностями* між: потребами сучасного суспільства в учителях початкової школи, підготовлених до забезпечення ефективної взаємодії, та недостатньо реалізованим потенціалом закладів післядипломної освіти у виконанні цього завдання; декларуванням у нормативно-правовому вимірі запитів щодо формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти та нерозробленістю науково обґрунтованих педагогічних умов; необхідністю організації неперервного навчання і професійного зростання вчителів початкової школи, забезпечення формування їхньої готовності до ефективної взаємодії в інформаційно-освітньому середовищі післядипломної педагогічної освіти та відсутністю навчально-методичного й технологічного забезпечення цього процесу.

Отже, актуальність і соціальна значущість порушеної проблеми, відсутність її цілісного вивчення, недостатній рівень розроблення в педагогічній теорії й практиці, а також необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації: **«Формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266). Тема роботи уточнена та затверджена

на засіданні вченої ради Хмельницького національного університету (протокол № 6 від 26.12.2024 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Відповідно до поставленої мети, окреслено такі **завдання**:

1) дослідити стан опрацювання проблеми формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти в педагогічній теорії і практиці; уточнити термінологічний апарат;

2) проаналізувати феномен ненасильницького спілкування як домінуючі досліджуваного процесу;

3) схарактеризувати зміст, структуру, критерії та рівні готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти;

4) обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти; спроектувати модель аналізованого процесу;

5) підготувати та впровадити в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти навчально-методичне забезпечення для формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в умовах післядипломної освіти.

Об'єкт дослідження – процес післядипломної педагогічної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Для виконання поставлених завдань у роботі використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, нормативно-правових документів для вивчення стану проблеми й уточнення понятійно-категорійного апарату; узагальнення отриманої інформації для конкретизації змісту основних понять; синтез, порівняння, систематизація для обґрунтування педагогічних умов формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, опитування, бесіди, тестування, спостереження, вільний асоціативний експеримент, метод експертного оцінювання та узагальнення незалежних характеристик для вивчення й діагностики рівнів сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти); *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний етапи) для перевірки педагогічних умов формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти; математичної статистики й оброблення результатів дослідження (метод статистичного оброблення результатів на основі критерію Пірсона для кількісного та якісного аналізу

результатів дослідницько-експериментальної роботи, а також для підтвердження вірогідності й надійності отриманих результатів формувального етапу педагогічного експерименту).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*: виокремлено й обгрунтовано педагогічні умови формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти (створення мотиваційного середовища для стимулювання вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; оптимізація науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; актуалізація особистісно-професійного потенціалу вчителя початкової школи до ефективної взаємодії засобами інтеракції), експериментально перевірено ефективність їх упровадження; розроблено модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, що об'єднує три складники (науково-методологічний, змістово-технологічний, діагностико-рефлексивний); *уточнено* сутність ключових понять («взаємодія», «ефективна взаємодія», «конструктивна взаємодія», «готовність учителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії», «післядипломна педагогічна освіта»); конкретизовано компоненти (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-емоційний, діяльнісно-рефлексивний), критерії (спонукально-аксіологічний, знаннєво-емпатійний, практико-коригувальний) і рівні формування готовності вчителя початкової школи до ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти (високий, достатній, низький); *удосконалено* змістове наповнення та методичний супровід формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти; *подальшого розвитку* набули теоретико-методичні й технологічні аспекти формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення одержаних результатів засвідчує розроблення навчального посібника «Метод ненасильницького спілкування: кроки до ефективної взаємодії», що ознайомлює з сутністю і значенням ненасильницького спілкування, принципами та структурними компонентами методу; створення методичних розробок «Педагогічна взаємодія: вчитель, учні, батьки», де виокремлено провідні принципи взаємодії вчителя з учасниками освітнього процесу; «Здатність педагога до ефективної взаємодії», «Безбар'єрність в освіті: використання альтернативної і додаткової комунікації», що поглиблюють ключові аспекти професійної компетентності педагога до забезпечення ефективної міжособистісної взаємодії, використання засобів альтернативної і додаткової комунікації для налагодження взаємодії й уникнення бар'єрів.

Результати дослідження можуть бути використані під час розроблення (удосконалення) освітніх програм підвищення кваліфікації вчителів початкової школи в закладах післядипломної педагогічної освіти, окреслення траєкторії індивідуального професійного розвитку, упровадження конструктивних ідей, забезпечення ефективної взаємодії в умовах неперервної освіти.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Комунального закладу вищої освіти «Сумський обласний інститут післядипломної

педагогічної освіти» (довідка № 757/01-16 від 06.12.2024 р.), Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 441/1 від 15.11.2024 р.), Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського (довідка № 21/01-13/1563 від 29.11.2024 р.), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 464/02-13 від 24.10.2024 р.).

Апробація дослідження. Основні результати дисертації представлено в доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях, конгресах, різного рівня: *міжнародні* – «Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні» (Львів, 2019), онлайн-конференція «Обдаровані діти – скарб нації» (Київ, 2020), IX Міжнародний конгрес з спеціальної педагогіки та психології «Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни» (Київ, 2023), X Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу» (Луцьк, 2024), «Орієнтири національної освіти в умовах сьогодення» (Луцьк, 2024), «Підтримка відновлення освіти в Україні: виклики та перспективи» (Миколаїв, 2024), II Міжнародна науково-практична конференція «Освіта та наука крізь виклики сьогодення» (Запоріжжя, 2024), *усеукраїнські* – інтернет-конференція «Методологічні та методичні аспекти навчання в освітньому процесі НУШ» (Луцьк, 2023), «Професійна компетентність педагога: теорія, методика, практика» (Луцьк, 2024), науково-практична конференція, присвячена 106-й річниці від дня народження В. Сухомлинського «Соціально-психологічна підтримка учасників освітнього процесу» (Кропивницький, 2024), «Індивідуальна освітня траєкторія формування професійної компетентності керівника закладу освіти в умовах змін та технології її впровадження» (Луцьк, 2024), *обласна* науково-практична конференція «Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського в освітньому просторі Волині» (Луцьк, 2018), *регіональна* науково-практична інтернет-конференція «Інклюзивна освіта: ідеї та практичні кроки» (Житомир, 2024), науково-практична конференція «Технології менеджменту в розбудові сучасного освітнього середовища у контексті реалізації формули НУШ» (Луцьк, 2023).

Публікації. Основні положення та результати дослідження представлено в 32 публікаціях: 1 навчальний посібник, 6 статей у фахових виданнях України, із них 2 у журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз та іноземних наукових періодичних видань, 17 праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 8 додатково відображають отримані результати.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (260 найменувань, із них 52 іноземною мовою), 15 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 317 сторінок, зокрема 196 сторінок основного тексту. Робота містить 14 таблиць та 6 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** аргументовано актуальність задекларованої проблеми, зв'язок із науковими темами, сформульовано мету, завдання, окреслено об'єкт, предмет, методи наукового пошуку, викладено наукову новизну, теоретичне й практичне

значення одержаних результатів, подано відомості про впровадження та апробацію результатів наукового пошуку, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти»** проаналізовано теоретичні засади порушеної наукової проблеми, опрацьовано конструктивні практики післядипломної педагогічної освіти, зокрема в забезпеченні ефективної взаємодії вчителя початкової школи у вітчизняному й зарубіжному досвіді, схарактеризовано метод ненасильницького спілкування як домінанту формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії є багатовимірним й актуальним феноменом педагогічної науки, що в умовах Нової української школи набуває особливого значення, оскільки взаємодія учасників освітнього процесу, педагогіка партнерства позиціоновані як ключові принципи реформування освіти. Синергія зусиль учителя, учня, батьків – провідний чинник успішності освітнього процесу, що сприяє формуванню ключових компетентностей дитини, її соціалізації та академічній успішності. Попри численні дослідження, ефективна взаємодія між учителем, учнем і батьками є одним із найважливіших питань у контексті сучасних освітніх трансформацій, що потребує інтеграції теоретичних знань, практичних умінь, професійних компетентностей (комунікативних, рефлексивних та емоційного інтелекту). Поняття «взаємодія» інтерпретоване в педагогіці як багатогранний та еволюційно динамічний феномен, що охоплює когнітивні, емоційні й соціальні компоненти, а також вирізняється низкою характеристик (ефективна, конструктивна, партнерська взаємодія).

На підставі проведеного вільного асоціативного експерименту (BAE) та подальшого аналізу отриманих даних і наукових досліджень поняття «ефективна взаємодія» трактовано як процес конструктивного впливу об'єктів (чи суб'єктів) один на одного та наслідки й зміни, спричинені конструктивним, позитивним, підтримувальним впливом. Таке розуміння ефективної взаємодії корелює із сучасними тенденціями в освіті, що акцентують партнерство, співпрацю, взаємопідтримку, узгоджуються з даними досліджень і засвідчують актуальність формування вмінь забезпечення ефективної взаємодії в педагогів. Актуалізовано концепт «післядипломна педагогічна освіта», що витлумачено як інтегративний елемент неперервної освіти, який забезпечує зв'язок між формальною освітою, професійним життям і суспільними трансформаціями, сприяючи сталому професійному й особистісному розвитку вчителя початкової школи, підвищенню його кваліфікації.

Готовність учителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти – багатокомпонентне особистісно-професійне утворення, що конкретизоване сукупністю атрибутивних ознак: сформованість цінностей, умотивованості; особистісних характеристик (освіта, емпатія, почуття, потреби тощо); знань, умінь, навичок, здатностей щодо забезпечення ефективної взаємодії конструктивним способом. На підставі аналізу науково-методичної літератури в структурі *готовності вчителя початкової школи*

до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти виокремлено такі компоненти: *ціннісно-мотиваційний компонент* (ставлення до взаємодії, мотивація до саморозвитку), *когнітивно-емоційний компонент* (знання, уміння, емоційний інтелект), *діяльнісно-рефлексивний компонент* (практичні навички, здатність до рефлексії).

Ціннісно-мотиваційний компонент передбачає наявність сформованих педагогічних цінностей, позитивне ставлення до такого виду діяльності, що є завершеним результатом підготовки індивіда до конкретного виду діяльності, розуміння важливості постійного професійного розвитку; орієнтацію на інтереси учнів та їх усебічне становлення; наявність особистісних характеристик, необхідних для ефективної реалізації професійних завдань; внутрішню мотивацію до опанування нових знань і вмінь, бажання вдосконалювати свою професійну компетентність; сформоване уявлення про себе як про професіонала, готовність брати відповідальність за результати своєї діяльності; готовність до взаємодії з колегами, адміністрацією, батьками й іншими учасниками освітнього процесу.

Когнітивно-емоційний компонент акумулює глибоке розуміння сучасних педагогічних теорій і концепцій, знання про ефективні методи, технології навчання та виховання; наявність необхідних знань, умінь, уявлень щодо проблеми, самоусвідомлення, самомотивації, самоконтролю, саморегуляції, самоемпатії, емпатії, соціалізації, обізнаність щодо забезпечення ефективної взаємодії конструктивним способом, партнерської співпраці, вибудовування довірливих взаємин з учнями, колегами й батьками.

Діяльнісно-рефлексивний націлює на оволодіння різноманітними педагогічними технологіями щодо забезпечення ефективної взаємодії та вміннями застосовувати їх на практиці, формування здатності розпізнавати власні емоції та керувати ними, а також розуміти емоції інших людей; оволодіння навичками міжособистісної взаємодії, вибудовування довірливих взаємин з учнями, колегами й батьками; на ефективну роботу в команді, участь у спільних проєктах; на аналіз інформації, оцінювання різних позицій, ухвалення обґрунтованих рішень, формулювання цілей для подальшого розвитку. Пропонована структура дає змогу аргументовано схарактеризувати готовність учителя початкової школи до ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти й забезпечити прогнозований результат.

Зафіксовано реформаційні процеси Нової української школи в контексті сучасних освітніх трендів, серед яких виокремлено такі: упровадження інструментів соціально-емоційного навчання (СЕН) як базису академічних досягнень учнів, успішної самореалізації, ефективної взаємодії в соціумі; створення безпечного освітнього середовища (забезпечення психолого-емоційного комфорту); фокусування уваги на розвитку компетентності педагогічного партнерства, ефективної співпраці; якість надання послуг із підвищення кваліфікації вчителів. Узагальнено найкращі практики, зокрема підвищення кваліфікації вчителів, у досвіді зарубіжних країн (Велика Британія, Естонія, Індія, Ірландія, Південна Корея, Португалія, США, Туреччина, Фінляндія), розвиток компетентнісної ідеї в країнах ЄС та світу через орієнтацію на Європейську рамку особистісної, соціальної, навчальної ключової компетентності (LifeComp).

Підсумовано, що освіта України й освітні системи різних країн світу розробляють і впроваджують системні реформи, адаптуючись до швидких глобальних змін та майбутнього, яке потребуватиме нових компетентностей і цінностей від молодих поколінь. Досвід країн, які пріоритезують інтереси й потреби учнів, резонує з українською реформою, що ґрунтована на дитиноцентризмі та формуванні ключових компетентностей і наскрізних умінь. Тенденції світового досвіду демонструють пріоритетність і переваги політики співпраці, особистісного й соціального розвитку, необхідність безперервної освіти вчителів протягом усього активного трудового життя. Готовність учителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу в системі післядипломної педагогічної освіти є необхідною умовою якісного впровадження та результативності реформування освіти, де особливою цінністю стає ментальне здоров'я суб'єктів педагогічної взаємодії, що актуалізує проблему ненасильницького спілкування.

Аналіз наукової літератури в контексті вивчення феномену ненасильницького спілкування (ННС) дає підстави стверджувати, що ненасильницьке спілкування – ключовий інструмент ефективної взаємодії в освітньому процесі, увідповіднений із сучасними тенденціями розвитку освіти, зокрема з принципами Нової української школи. Таке спілкування посідає провідне місце у світовій практиці налагодження конструктивної міжособистісної взаємодії. Метод ненасильницького спілкування потрактовано як домінанту, основу для досягнення консенсусу, реалізації взаємоприйняттого дискурсу, конструктивного досягнення комунікативних цілей усіма учасниками міжособистісної взаємодії в професійній діяльності вчителя початкової школи. Підсумовано, що застосування методу ненасильницького спілкування в післядипломній педагогічній освіті сприятиме формуванню в учителя початкової школи необхідних компетентностей для створення сприятливого психологічного клімату в класі та ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

У другому розділі **«Організаційно-методичні засади формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти»** визначено й схарактеризовано критерії та рівні сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти; обґрунтовано й розроблено педагогічні умови та модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Для оцінювання готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти диференційовано такі критерії: *спонукально-аксіологічний, знаннєво-емпатійний, практико-коригувальний*, що корелюють із виокремленими компонентами (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-емоційний, діяльнісно-рефлексивний). Згідно з розробленими критеріями й показниками, а також науковими позиціями вчених, описано комплекс діагностувальних методик. Відповідно до спонукально-аксіологічного критерію та показників вияву (мотиваційна спрямованість і гуманістична спрямованість), застосовано такі методики: «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. Реана), «Діагностика реальної структури

ціннісних орієнтацій особистості (С. Бубнова); у межах знаннево-емпатійного критерію та показників вияву (компетентність педагогічного партнерства й емоційно-етична компетентність) – методику діагностички емоційного інтелекту (Н. Холл), авторську анкету «Метод ненасильницького спілкування: реалії, можливості»; у руслі практико-коригувального критерію і показників вияву (здатність до міжособистісної взаємодії та здатність до рефлексії й коригування саморозвитку) – тест «Діагностика комунікативних і організаторських здібностей) (КОЗ-2)», методику «Планування професійного вдосконалення». Констатовано три рівні сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти: високий, середній, низький.

Підсумовано, що успішність розв'язання питань із формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти залежить від сукупності виокремлених педагогічних умов: створення мотиваційного середовища для стимулювання вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; оптимізація науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; актуалізація особистісно-професійного потенціалу вчителя початкової школи до ефективної взаємодії засобами інтеракції.

Спроектовано модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в умовах післядипломної педагогічної освіти, що постає як сукупність взаємопов'язаних складників, взаємозв'язок яких допомагає цілеспрямовано відтворити досліджуваний процес.

Структурно-функційна організація моделі детермінована її ключовими складниками: *науково-методологічним* (забезпечує теоретичне обґрунтування та методологічне забезпечення процесу формування готовності вчителя до забезпечення ефективної взаємодії); *змістово-технологічним* (охоплює освітні програми, форми, методи й технології, спрямовані на розвиток професійних компетентностей педагогів); *рефлексивно-результативним* (передбачає систему оцінювання та моніторингу ефективності процесу формування готовності вчителя до забезпечення ефективної взаємодії, а також сприяє розвитку рефлексивних навичок педагогів і здатності до коригування власної професійної діяльності) (рис. 1).

Спроектована модель уможливує цілеспрямоване й системне відтворення процесу формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти під час дослідницько-експериментальної роботи.

У третьому розділі «Дослідницько-експериментальна робота з формування готовності вчителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти» схарактеризовано методику, етапи й організацію педагогічного експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи. Дослідницько-експериментальну роботу проведено на базі Комунального закладу вищої освіти «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, Чернігівського

МОДЕЛЬ формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА

МЕТА: Формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти

ЗАВДАННЯ:

- розвиток інтегративно-цілісного мислення, мотивації до забезпечення ефективної взаємодії;
- формування системи професійних знань, умінь і навичок, забезпечення ефективної взаємодії у процесі післядипломної педагогічної освіти;
- стимулювання вчителів початкової школи до професійного самовдосконалення, саморозвитку

Підходи

Системний
Аксіологічний
Компетентнісний
Діяльнісний
Андрагогічний

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ

створення мотиваційного середовища для стимулювання вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії

Загально-дидактичні
Науковості
Доступності
Системності

Специфічні
Гуманізації
Партнерства
Інтерактивності
Рефлексивності

ПРИНЦИПИ

ЗМІСТОВО-ТЕХНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА

ФОРМИ

Семінари-практикуми, методичні семінари, тренінги, вебінари, інтерактивні лекції, віртуальні освітні студії, онлайн-зустрічі

ТЕХНОЛОГІЇ

Інтерактивні (ігри, коучингові, діалогічно-дискусійні, інформаційно-комунікаційні, співробітництва)

МЕТОДИ

Дискусії, інтерактивні ігри, рольові ігри, імітаційні ігри, АДК, ННС, метаплан, активне слухання, майстер-класи, кейс-метод, SWOT-аналіз, мозковий штурм, календар ресурсності, ранкові зустрічі, позитивна підтримка, майднфулнес

оптимізація науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії

актуалізація особистісно-професійного потенціалу вчителя початкової школи до ефективної взаємодії засобами інтеракції

РЕФЛЕКСИВНО-РЕЗУЛЬТАТИВНА СКЛАДОВА

КОМПОНЕНТИ

Ціннісно-мотиваційний

Когнітивно-емоційний

Діялісно-рефлексивний

КРИТЕРІЇ

Спонукально-аксіологічний

Знаннєво-емпатійний

Практико-коригувальний

ПОКАЗНИКИ

мотиваційна спрямованість, гуманістична спрямованість

компетентність педагогічного партнерства, емоційно-етична компетентність

здатність до міжособистісної взаємодії, здатність до рефлексії та коригування

Рівні: високий, достатній, низький

Діагностика

РЕЗУЛЬТАТ

Готовність вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти

Рис. 1. Модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти

обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти впродовж 2017 – 2024 рр. Це передбачало чотири взаємопов'язані етапи: *підготовчий* (2017 – 2019 рр.), *констатувальний* (2019 – 2021 рр.), *формульвальний* (2021 – 2023 рр.), *узагальнювальний* (2024 р.), що ґрунтовані на принципах науковості, системності, об'єктивності.

До експерименту залучено 338 осіб, із них: 12 викладачів (експертів) та 326 учителів початкової школи. Сформовано контрольну (КГ – 162 вчителі) та експериментальну (ЕГ – 164 вчителі).

Під час дослідження використано комплекс розроблених й адаптованих діагностувальних методик оцінювання рівня готовності учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти на основі виокремлених критеріїв (спонукально-аксіологічного, знаннево-емпатійного, практико-коригувального) та їхніх показників.

На *констатувальному етапі* (2019 – 2021 рр.) інтерпретовано ключові поняття дослідження; з'ясовано особливості професійної підготовки учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти; обґрунтовано структуру та зміст готовності; виокремлено й теоретично аргументовано педагогічні умови підготовки учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; створено програму дослідницько-експериментальної роботи; сформовано методичку діагностики готовності учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; вибрано експериментальну базу та проведено констатувальний етап експерименту.

З'ясовано, що загальний рівень готовності учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти на констатувальному етапі експерименту в КГ й ЕГ відрізняється несуттєво, а саме: високий рівень – ЕГ 16,46 % та КГ 16,05 %; середній рівень – ЕГ 33,54 % і КГ 33,33 %; низький рівень – ЕГ 50,00 % та КГ 50,62 %, що засвідчує недостатній рівень готовності учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії.

На *формульвальному етапі* (2021 – 2023 рр.) упроваджено педагогічні умови, модель підготовки учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти, розроблене навчально-методичне забезпечення; проведено формульвальний етап експерименту; узагальнено та скориговано результати; упроваджено основні результати дослідження в педагогічну практику ЗВО. На формульвальному етапі педагогічного експерименту перевірено ефективність педагогічних умов, що сприяють підготовці вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти.

Першу педагогічну умову – *створення мотиваційного середовища для стимулювання вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії* – реалізовано завдяки впровадженню мотиваційних тренінгів, обґрунтованість вибору яких зумовлена їхньою здатністю актуалізувати суб'єктну позицію вчителів щодо забезпечення ефективної взаємодії в процесі підвищення кваліфікації. За допомогою «м'ячика-мотиватора» як знаряддя коучингових запитань («Чому я тут?», «Що я ціную?», «Для чого мені потрібні саме ці курси?», продовження фрази «Ефективна взаємодія – це про...» та інші), «ритуалу-привітань» ранкових зустрічей (використання жестів, міміки, рухів тіла, дотиків,

словесних звертань тощо), технології «SMART» забезпечено формування в учителів початкової школи внутрішньої мотивації до ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, усвідомлення необхідності особистісної й професійної самозміни в процесі педагогічної діяльності, а також розвиток позитивної мотивації як ключового механізму професійного самовдосконалення та підвищення рівня професійної майстерності вчителя початкової школи. Доведено, що вмотивовані вчителі початкової школи більшою мірою залучені в освітній процес, активно беруть участь у дискусіях, виконують завдання і демонструють високий рівень зацікавленості, створюючи позитивний імідж післядипломної педагогічної освіти, зокрема в контексті забезпечення ефективної взаємодії.

Під час реалізації другої педагогічної умови – *оптимізація науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії* – упроваджено освітні програми підвищення кваліфікації: методичні семінари («Здатність педагога до ефективної взаємодії в інклюзивному середовищі»), семінари-практикуми «Ресурси формування партнерської взаємодії в інклюзивному класі» – з'ясування ресурсів формування партнерської взаємодії в інклюзивному класі в контексті ненасильницького спілкування, «Альтернативна й додаткова комунікація як засіб соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» – використання методу соціальних історій як інструменту розвитку навичок соціальної взаємодії в інклюзивному класі / групі, (форма підвищення кваліфікації: очна / онлайн, в обсязі 8 годин). На курсах підвищення кваліфікації вчителів початкової школи за принципом «навчання через гру» дієвість у забезпеченні ефективної взаємодії засвідчили рольові ігри (образи «Жирафа» і «Шакала»), гібридна модель Хібукі (уможливило одночасну взаємодію з великою кількістю учасників гри; контакт із лялькою Хібукі (з іврити «обіймака») розширює спектр можливостей взаємодії з дітьми та є найефективнішим варіантом усебічної психолого-педагогічної підтримки), робота з метафорами та арт-терапія, нейрографіка, супервізійні практики, майндфулнес, майстер-класи.

Третя педагогічна умова – *актуалізація особистісно-професійного потенціалу вчителя початкової школи до ефективної взаємодії засобами інтеракції* – передбачала створення таких умов, за яких учасники освітнього процесу, зокрема вчителі початкової школи, можуть максимально ефективно взаємодіяти, розкривати й розвивати свій потенціал як суб'єкти професійної діяльності через упровадження інноваційних форм навчання, інтерактивних технологій, ґрунтованих на діяльнісному підході, рефлексії та корекції, розвитку професійної компетентності вчителів та осмисленні власного досвіду (ігри-ситуації «Зустріч із батьками», «Якби я був на твоєму місці...», «Командна робота з колегами», «Третій не зайвий»; інтерактивні вправи «Калейдоскоп почуттів», «Скринька доброти», «Подарунок емоцій», «Розмова без слів», «Колективний блокнот»). Апробовано дискусію як ефективну інтерактивну форму навчання вчителів початкових класів на курсах підвищення кваліфікації («Місток розуміння: роль емпатії в розв'язанні конфліктів»), коучингові технології, що розширюють

можливості та створюють особливі умови для коучингової взаємодії між педагогом і суб'єктами освітнього процесу в умовах післядипломної педагогічної освіти.

В ЕГ у процесі післядипломної педагогічної освіти застосовано методологічні підходи, загальнодидактичні й специфічні принципи, інноваційні методи, форми, засоби, технології, що описано в роботі. У КГ навчання організоване за традиційними методиками. Викладачі, залучені до реалізації експериментальної програми, створювали умови для підготовки учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти. За результатами формувального етапу експерименту, проведено підсумкову діагностику рівня готовності учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти.

На узагальнювальному етапі (2024 р.) систематизовано й статистично оброблено експериментальні дані; сформульовано основні висновки та рекомендації щодо впровадження результатів педагогічного експерименту в підготовку учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти, окреслено перспективи подальшого вивчення проблеми.

Результати діагностики загального рівня готовності вчителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти до й після проведення педагогічного експерименту узагальнено на рис. 2.

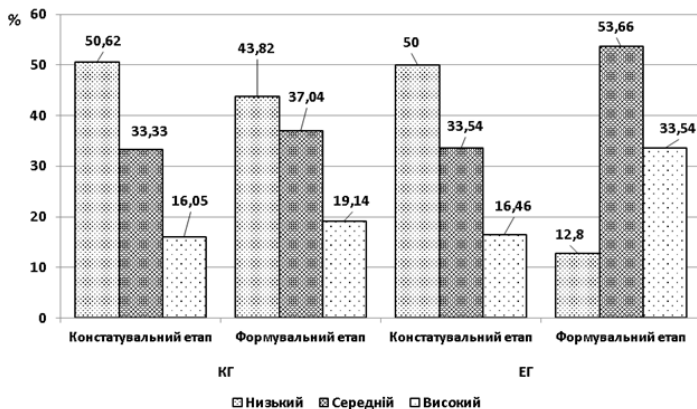

Рис. 2. Узагальнені результати діагностики рівнів готовності вчителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти

Загальні результати формувального етапу експериментальної роботи засвідчили, що кількість учителів ЕГ, які досягли високого рівня готовності до забезпечення ефективної взаємодії, збільшилася на 17,08 % (від 16,46 % до 33,54 %), а в КГ – лише на 3,09 % (від 16,05 % до 19,14 %). Чисельність учителів, які мають середній рівень готовності, в ЕГ зросла на 20,12 % (від 33,54 % до 53,66 %), у КГ – на 3,71 % (від 33,33 % до 37,04 %). Найбільш суттєво змінилися показники низького рівня: в ЕГ кількість учителів зменшилася на 37,20 % (від 50,00 % до 12,80 %), у КГ – лише на 6,80 % (від 50,62 % до 43,82 %).

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних визначено з використанням непараметричного критерію *Пірсона*. Результати формувального етапу експерименту довели правомірність й ефективність запропонованих педагогічних умов підготовки учителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти, послугувавши підставою для висновку, що мети дослідження досягнуто, окреслені завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено стан опрацювання проблеми формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти в педагогічній теорії і практиці; уточнено термінологічний апарат. Питання формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії є багатовимірним і актуальним феноменом педагогічної науки, що в умовах Нової української школи набуває особливого значення, оскільки взаємодія учасників освітнього процесу, педагогіка партнерства позиціоновані як ключові принципи реформування освіти. Поняття «взаємодія» у педагогіці є багатограним та еволюційно динамічним феноменом, що охоплює когнітивні, емоційні, соціальні компоненти, має низку характеристик (ефективна, конструктивна, партнерська взаємодія). Термін «ефективна взаємодія» потрактовано як процес конструктивного впливу об'єктів (чи суб'єктів) один на одного та наслідки й зміни, спричинені таким впливом, що мають конструктивний, позитивний, підтримувальний характер. Готовність учителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти витлумачено як багатокомпонентне особистісно-професійне утворення, що конкретизоване сукупністю атрибутивних ознак: сформованість цінностей, умотивованості; особистісних характеристик (освіта, емпатія, почуття, потреби тощо); знань, умінь, навичок, здатностей щодо забезпечення ефективної взаємодії конструктивним способом. Післядипломна педагогічна освіта – інтегративний елемент неперервної освіти, що забезпечує зв'язок між формальною освітою, професійним життям і суспільними трансформаціями, сприяючи сталому професійному й особистісному розвитку вчителя, підвищенню його кваліфікації. На підставі аналізу науково-методичної літератури в структурі готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти виокремлено такі компоненти: ціннісно-мотиваційний (ставлення до взаємодії, мотивація до саморозвитку), когнітивно-емоційний (знання, уміння, емоційний інтелект), діяльнісно-рефлексивний (практичні навички, здатність до рефлексії).

2. Проаналізовано феномен ненасильницького спілкування як домінанти досліджуваного процесу. Метод ненасильницького спілкування потрактовано як домінуючу, основу для досягнення консенсусу, реалізації взаємоприйнятого дискурсу, конструктивного досягнення комунікативних цілей усіма учасниками міжособистісної взаємодії в професійній діяльності вчителя початкової школи. Підсумовано, що застосування методу ненасильницького спілкування в післядипломній педагогічній освіті сприятиме формуванню в учителя початкової

школи необхідних компетентностей для створення сприятливого психологічного клімату в класі та ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

3. Схарактеризовано зміст, структуру, критерії та рівні готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти. У структурі готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти виокремлено ціннісно-мотиваційний, когнітивно-емоційний, діяльнісно-рефлексивний компоненти. Для оцінювання сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти диференційовано такі критерії: спонукально-аксіологічний, знаннево-емпатійний, практико-коригувальний, що корелюють із виокремленими компонентами. Відповідно до розроблених критеріїв і показників, а також наукових позицій учених, з'ясовано методики дослідження, визначено три рівні сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти: високий, середній, низький.

4. Обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти: створення мотиваційного середовища для стимулювання вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; оптимізація науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; актуалізація особистісно-професійного потенціалу вчителя початкової школи до ефективної взаємодії засобами інтеракції. Спроектовано модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, що постає як сукупність взаємопов'язаних складників, взаємозв'язок яких допомагає цілеспрямовано відтворити досліджуваний процес: науково-методологічний, змістово-технологічний, рефлексивно-результативний.

Унаслідок експериментальної перевірки педагогічних умов формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, за результатами формувального етапу педагогічного експерименту, підсумовано, що кількість учителів ЕГ, які досягли високого рівня готовності до забезпечення ефективної взаємодії, збільшилася на 17,08 % (від 16,46 % до 33,54 %), а в КГ – лише на 3,09 % (від 16,05 % до 19,14 %). Чисельність учителів, які мають середній рівень готовності, в ЕГ зросла на 20,12 % (від 33,54 % до 53,66 %), у КГ – на 3,71 % (від 33,33 % до 37,04 %). Найбільш суттєво змінилися показники низького рівня: в ЕГ кількість учителів зменшилася на 37,20 % (від 50,00 % до 12,80 %), у КГ – лише на 6,80 % (від 50,62 % до 43,82 %). Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних верифіковані з використанням непараметричного критерію Пірсона. Результати формувального етапу педагогічного експерименту доводять доцільність й ефективність педагогічних умов розвитку підприємницької компетентності керівника ЗЗСО в процесі неперервної освіти.

5. Підготовлено та впроваджено в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти навчально-методичне забезпечення для формування

готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в умовах післядипломної освіти, що охоплює матеріали навчального посібника «Метод ненасильницького спілкування: кроки до ефективної взаємодії», який ознайомлює з сутністю і значенням ненасильницького спілкування, принципами та структурними компонентами методу; методичних розробок «Педагогічна взаємодія: вчитель, учні, батьки», де виокремлено провідні принципи взаємодії вчителя з учасниками освітнього процесу; «Здатність педагога до ефективної взаємодії», «Безбар'єрність в освіті: використання альтернативної і додаткової комунікації», що поглиблюють ключові аспекти професійної компетентності педагога до забезпечення ефективної міжособистісної взаємодії, використання засобів альтернативної та додаткової комунікації для налагодження взаємодії й уникнення бар'єрів.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок спонукають до розроблення змісту, форм, методів, інноваційних технологій готовності вчителя до забезпечення ефективної взаємодії в умовах неперервної освіти, з огляду на сучасні виклики, вітчизняні та світові освітні тенденції.

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації Навчальний посібник

1. Миколайчук А. В. (2017). *Метод ненасильницького спілкування: кроки до ефективної взаємодії*. Навчальний посібник. Луцьк: Іванюк В.П.

Статті у фахових наукових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз

2. Миколайчук А. В. (2023). Особливості формування готовності педагога до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти: вітчизняний і закордонний досвід. *«Area Nauki». Fundacja «Ośrodek Rozwoju Kompetencji Akademickich» m. Lublin, Polska.* 2 (11). 102-110.

3. Миколайчук А. В. (2024). Методи ефективної взаємодії в освітньому процесі Нової української школи. *Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín «Věda a perspektivy» je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: № 11(42).* 242-257.

4. Миколайчук А. В. (2023). Готовність педагога до ефективної взаємодії в дискурсі ненасильницького спілкування. *Наука і техніка сьогодні.* 11(25). 480-492.

5. Миколайчук А. В. (2023). Формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 5. 124-128.

6. Миколайчук А. В. (2023). Нова Українська Школа: ресурси освіти для партнерської взаємодії. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 211. 257-261.

7. Миколайчук А. В. (2024). Гуманістичні підходи в освіті: минуле і сьогодення. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 216. 225-229.

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Миколайчук А. В. (2013). Взаємодія вчителя з батьками: форми та методи роботи. *Педагогічний пошук.* 2. 74-75.

9. Миколайчук А. В. (2018). *Творчий потенціал педагога – один із факторів ефективного розвитку обдарованості учня.* Збірник матеріалів обласної науково-

практичної конференції «Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського в освітньому просторі Волині». Луцьк.

10. Миколайчук А. В. (2019). *Моніторинг як технологія стратегій розвитку обдарованої особистості в умовах ІІІІО*. Збірник міжнародної науково-практичної конференції «Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні». Львів.

11. Миколайчук А. В. (2020). *Розвиток академічної обдарованості учнів в умовах післядипломної педагогічної освіти*. Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Обдаровані діти – скарб нації». Київ.

12. Миколайчук А. В. (2022). *Метод ненасильницького спілкування як універсальний інструмент створення безпечного інклюзивного середовища*. *Педагогічний пошук*. 2. 66-67.

13. Миколайчук А. В. (2023). *Альтернативна і додаткова комунікація в навчанні дітей з ООП*. *Педагогічний пошук*. 3. 46-49.

14. Миколайчук А. В. (2023). *Ненасильницьке спілкування як інноваційна стратегія Нової української школи в освіті дітей з особливими освітніми потребами*. Матеріали ІХ Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології «Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни». Київ.

15. Миколайчук А. В. (2023). *Формування здатності педагога до конструктивної взаємодії в інклюзивному класі*. Матеріали науково-практичної конференції «Технології менеджменту в розбудові сучасного освітнього середовища у контексті реалізації формули НУШ». Луцьк.

16. Миколайчук А. В. (2023). *Альтернативна і додаткова комунікація в інклюзивному навчанні*. Збірник матеріалів Всеукраїнської інтернет-конференції «Методологічні та методичні аспекти навчання в освітньому процесі НУШ». Луцьк.

17. Миколайчук А. В. (2024). *Методи позитивної взаємодії педагога в інклюзивному класі*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-андрагогічний супровід розвитку педагога в умовах післявоєнного відновлення освітнього середовища» в межах Міжнародної науково-практичної конференції «Підтримка відновлення освіти в Україні: виклики та перспективи». Миколаїв.

18. Миколайчук А. В. (2024). *Безбар'єрність в освіті: толерантна комунікація та взаємодія*. Матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу». Луцьк.

19. Миколайчук А. В. (2024). *Освітня безбар'єрність: сучасні тенденції та перспективи*. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Орієнтири національної освіти в умовах сьогодення». Луцьк.

20. Миколайчук А. В. (2024). *Використання засобів альтернативної і додаткової комунікації для ефективної взаємодії з дітьми з ООП*. Матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції «Інклюзивна освіта: ідеї та практичні кроки». Житомир.

21. Миколайчук А. В. (2024). *Роль педагога у формуванні ефективної та конструктивної взаємодії учасників освітнього процесу*. Збірник матеріалів

Всеукраїнської інтернет-конференції «Професійна компетентність педагога: теорія, методика, практика». Луцьк.

22. Миколайчук А. В. (2024). *Використання арттерапевтичних технік у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами*. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 106-й річниці від дня народження В. Сухомлинського «Соціально-психологічна підтримка учасників освітнього процесу». Кропивницький.

23. Миколайчук А. В. (2024). *Ефективна взаємодія як фактор реалізації педагогіки партнерства*. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта та наука крізь виклики сьогодення». Запоріжжя.

24. Миколайчук А. В. (2024). *Метод соціальних історій для формування ефективної взаємодії в інклюзивному класі*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Індивідуальна освітня траєкторія формування професійної компетентності керівника закладу освіти в умовах змін та технології її впровадження». Луцьк.

Публікації, що додатково відображають результати дослідження

25. Миколайчук А. В. (2014). *Педагогічна взаємодія: вчитель, учні, батьки*. Методичні рекомендації. Луцьк: Іванюк В. П.

26. Миколайчук А. В. (2015). *Готовність педагога до забезпечення ефективної взаємодії*. Методичні рекомендації. Луцьк: Іванюк В. П.

27. Миколайчук А. В. (2016). *Здатність педагога до ефективної взаємодії*. Методичні рекомендації. Луцьк: Іванюк В. П.

28. Миколайчук А. В. (2019). *Освітній моніторинг як технологія стратегії розвитку обдарованої особистості учня в умовах післядипломної педагогічної освіти*. Методичні рекомендації. Луцьк: ВІППО.

29. Миколайчук А. В. (2024). *Безбар'єрність в освіті: використання засобів альтернативної і додаткової комунікації*. Методичні рекомендації. Луцьк: ВІППО.

30. Миколайчук А. В. (2024). *Підтримка дітей з ООП в умовах війни засобами альтернативної та додаткової комунікації*. *Педагогічний пошук*. 3. 59-62.

31. Миколайчук А. В. (2024). *Ресурси формування партнерської взаємодії в інклюзивних класах: освітня програма підвищення кваліфікації*. Луцьк: ВІППО.

32. Миколайчук А. В. (2024). *Альтернативна і додаткова комунікація як засіб соціалізації дітей з ООП: освітня програма підвищення кваліфікації*. Луцьк: ВІППО.

АНОТАЦІЇ

Миколайчук А. В. Формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Хмельницький національний університет, Міністерство освіти і науки України, Хмельницький, 2025.

У роботі представлено результати теоретико-експериментального дослідження проблеми формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в умовах післядипломної освіти. Проаналізовано теоретичні

засади задекларованого наукового питання, конструктивні практики післядипломної педагогічної освіти, зокрема в забезпеченні ефективної взаємодії вчителя початкової школи у вітчизняному й зарубіжному досвіді. Опрацьовано метод ненасильницького спілкування як доміную формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти. Готовність учителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти витлумачено як багатокомпонентне особистісно-професійне утворення, що конкретизоване сукупністю атрибутивних ознак: сформованість цінностей, умотивованість; особистісних характеристик (освіта, емпатія, почуття, потреби тощо); знань, умінь, навичок, здатностей щодо забезпечення ефективної взаємодії конструктивним способом. Із позицій структурно-компонентного аналізу укладено компоненти готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в умовах післядипломної освіти: ціле-мотиваційний, когнітивний, креативно-діяльнісний.

Для оцінювання сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти диференційовано такі критерії: спонукально-аксіологічний, знаннєво-емпатійний, практико-коригувальний, що корелюють із виокремленими компонентами. Відповідно до розроблених критеріїв і показників, а також наукових позицій учених, описано методики дослідження, визначено три рівні сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти: високий, середній, низький. Спроєктовано модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, що постає як сукупність взаємопов'язаних складників, взаємозв'язок яких допомагає цілеспрямовано відтворити досліджуваний процес: науково-методологічний, змістово-технологічний, рефлексивно-результативний складники.

У дисертації вперше виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти: створення мотиваційного середовища для стимулювання вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; оптимізація науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; актуалізація особистісно-професійного потенціалу вчителя початкової школи до ефективної взаємодії засобами інтеракції.

Отримані результати підтвердили доцільність та результативність запропонованих педагогічних умов і моделі формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, а також засвідчили, що окреслені завдання виконано, поставленої мети досягнуто.

Підготовлено та впроваджено в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти навчально-методичне забезпечення для формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в умовах післядипломної освіти.

Ключові слова: готовність, забезпечення, ефективна взаємодія, учитель початкової школи, модель, педагогічні умови, післядипломна педагогічна освіта, процес, формування.

Mykolaychuk A. V. Formation of Primary School Teachers' Readiness for Effective Interaction in Postgraduate Pedagogical Education – Manuscript.

Thesis for the Candidate's Degree in Pedagogical Sciences. Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Khmelnytskyi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2025.

This thesis presents the results of a theoretical and experimental study on developing primary school teachers' readiness for effective interaction in postgraduate education. The study explores this issue as a scientific problem, analyzes best practices in domestic and international contexts, and introduces non-violent communication as a key approach to fostering interaction skills.

Readiness for effective interaction is conceptualized as a multifaceted personal and professional competence comprising values, motivation, personal traits (e.g., empathy, emotional intelligence), and the necessary knowledge and skills for constructive engagement. From a structural-component perspective, this readiness consists of goal-motivational, cognitive, and creative-activity components.

To assess readiness formation, the study identifies motivational-axiological, cognitive-empathic, and practical-corrective criteria, each corresponding to the key components. Based on these criteria and scholarly perspectives, research methods were selected, and three levels of readiness were defined: high, medium, and low. A model for developing this readiness was designed, incorporating three interconnected components: scientific-methodological, content-technological, and reflexive-resultative.

The dissertation substantiates the pedagogical conditions necessary for fostering primary school teachers' readiness for effective interaction, including:

creating a motivational environment to stimulate primary school teachers to ensure effective interaction;

optimizing scientific and methodological support for improving the qualifications of primary school teachers to ensure effective interaction;

actualizing the personal and professional potential of primary school teachers to effectively interact using interaction tools.

The study's findings confirm the feasibility and effectiveness of the proposed pedagogical conditions and model. The results validate the achievement of research objectives and demonstrate the successful development of primary school teachers' readiness for effective interaction in postgraduate education.

Keywords: readiness, effective interaction, primary school teacher, pedagogical model, postgraduate education, professional development, non-violent communication.

Підписано до друку 07.02.2025.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 0702025.
Віддруковано з оригінал-макета замовника.
Друк ФОП Паляниця В. А.
м. Тернопіль, вул. Б. Хмельницького, 9а, оф. 38.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №4870 від 20.03.2015 р.